

analize-simbolizem, futurizem, kubi-
zem, nadrealizem, dadaizem, formalizem,
unanimizem, fauvizem, simulta-
nizem ...)

Ocvirkova analiza slovenskega verza izhaja iz karakteristik našega jezika, zato se zdi obravnava na videz nesistematična, da ne rečemo nezgodovinska; avtor ne daje pregleda razvoja slovenskega verza, marveč nam skozi posamezne tipične primere iz starejše lirike približuje le njegovo pojavno tipiko in bistvo, in to je tudi namen celotnega zvezka. Od tu pri Ocvirku nenehne primerjave med verzniimi sistemi, med teorijami o njih, ki poizkušajo ugotoviti v konkretnem besednem, verzem gradivu, tudi neponovljive, enkratne lastnosti posameznih jezikov. Analiza je tedaj empirična, v ničemer abstraktna; sega od fonetike, morfološke, pa do semantike in noetike. Natančno je npr. ločevanje med abstraktnimi in konkretnimi besedami, tudi v metaforični rabi, dalje sinonimov, med »vsebinsko motiviranimi in nemotiviranimi« besedami. Obsežna je obravnava iktičnih enot in medbesednih mej, sintagem in premorov, stavčne kohezijske sile, agogike, zunanega in notranjega časa, ritma in svobodnega verza (odmikanja našega verza od stare silabotonične oblike). Čeprav analiza ne sega prek Župančiča, Murna, deloma Jarca in Kosovela, si avtor zastavlja cilje nadaljnje raziskave.

Od tu bi Ocvirkova analiza, ko bi jo bil utegnil dokončati, mogla »obrazložiti usodo svobodnega verza v ekspresionizmu in smereh, ki so se uveljavljale ob njem in po njem«. Avtor je imel v mislih naš futurizem s konstruktivizmom. A tu je še sodobna poezija, ki ji nekateri kritiki pritikajo vsakršne oznake, bolj filozofske narave, manj pa imajo skupnega z elementi, sestavinami analiz slovenskega verza, kot jih je podal naš avtor. Kaj zdaj? Slovenska literarna teorija še zdaleč ni tako razvita, da bi uspela na področju verzolo-

gije strokovno, metodološko eksplicitno analizirati, kaj šele estetsko ovrednotiti, lastno pesniško produkcijo, polpreteklo in sodobno.

TOMAŽ ŠALAMUN, MASKE

»Počutim se kot Borges, slep in izgubljen v tem svetu«, pravi Tomaž Šalamun v enem izmed verzov v svoji zadnji pesniški zbirki Maske. Stavek, ki bi mu lahko pripisali zgolj trenutni odziv na mehiško izkustvo, samotno popotovanje, osamljenost, izločenost, a mu pripisujemo širši pomen-resignacije, nostalgije, krize, zrelosti. Nenadoma se je šalamunovski konstruirani svet notorične samozvesti zožil v čisto navadno človeške dimenzije, pa čeprav si je zato streznitev sposodil nenavadno življenjsko podobo in usodo slavnega južnoameriškega pesnika.

Maske so Šalamunova pesniška zbirka na poti k zrelosti, če sprejmemo ta pojem kot oznako za življenjsko izkustvo, preizkušnjo, umirjenost, stvarnost ... »Ne spreminjam se, samo moja vrednost niha. Zaman čakam človeka, ki bi mi zdrobil masko ...«, pravi dalje pesnik. Na njegova ramena stopajo palčki »v procesu, ki se mu reče zgodovina«, čas, razkritost pred svetom in sabo. Kaj so Šalamunove Maske? Iluzije, ki si jih je sam o sebi zastavil in ki so mu omogočile individualno, nekonvencionalno zgodovino? So pesnikovo in pesniško slovo od mladosti? So še naprej maske?

Šalamunova pesniška geografija je že dovolj velika, kot morda nikogar izmed slovenskih pesnikov, da se mu skozi prostorska skustva zapišejo tudi drugačne, splošne življenjske in osebne

(* Tomaž Šalamun, Maske, Mladinska knjiga, Ljubljana 1980, zbirka Nova slovenska knjiga, urednik Janez Mušič, opremil Srečo Dragan, grafično oblikoval Tadej Tozon, str. 118)

doživljajske prvine. Maske so kot barometer, diagram neke osebne in zasebne usode, ki je prvotno »božjo dimenzijo« skrčila na kaj bolj pritlehnega, da bi se od tal znova ozrla navzgor, ne sicer zaradi metafizike, marveč dimenzij nespoznavnega. Kajpada je nespoznavno zgolj ogledalo, v katerem pesnik odkriva lasten obraz: »Ampak počasi boš ugotovil-ali si žeda je tudi za zgodovino kič, kar se greš, ne samo za žensko« (Pisma I. II.) ali pa: »Na stolu sedim. Kot kak mrtev svečenik, ki so mu izpili kri.«

Maske so po svojih dnevniško zasebnih portretih še vedno deklarativne, manj ekstatične, kot v prejšnjih zbirkah, bolj nasičene s konkretnimi razmerji, poznanstvi; prozaične v nekonotativnih pasusih, ki pa od bralca vendarle zahtevajo precejšnjo mero poznavanja konkretnih, recimo družinskih razmer. A tudi stanovskih, pesniških. »Vsak pravi pesnik je pošast. / Glas uničuje in ljudi. / Petje zgradi tehniko, ki uničuje / zemljo, da nas ne bi jedli črvi. / Pijanček proda plašč. / Lopov proda mater. / Samo pesnik proda dušo, da je / loči od telesa, ki ga ljubi.«

Tomaž Šalamun je predstavnik »populacije (ki) služi, gnije in zida hiše.« Ostaja nekonformist, nasprotnik potrošniških manir, čeprav so mu akviziterska izkustva navrgla marsikatero anekdoto. Vzemimo: »Materam, nosilnim stebrom naše / domačije, špehastim fontanam, ki bruhajo / potomce, sol in dež, sem prodal / največ! Drek Mladinske knjige se je kar / lepil na saldokontične oči. Seveda: / mlel sem vero, perspektivo, / slavo za naš mali kranjski / Janez. Ukvarjal sem se pač s / terenskim delom in vladal s / prakso in toplino svoje duše. / Koliko kuharic je poleti ostalo / doma, da zdaj v / obrokih odplačujejo moj mehak, / pošten pogled zavarovan s sodnijo. / V Gobe in Ročna dela strmi moj / narod, zmirjen in top, / končno vrnjen svoji maši.

/ Zdaj lahko rečem, da / poznam usodo kramarja, politika, / cerkovnika, trgovca, hlapca. / Pasja je, prijatelji, pasja in še enkrat / pasja. Tako pasja, da se tudi / sam zbrano sklanjam v tri minute / molka za trpljenje vseh teh / skrušenih ljudi.«

V Maskah prevladuje epska, pripovedna zasnova, le deloma najde prostor v zbirki lapidarna lirski oblika; tudi en sam verz ali dva kot pesem, aforistični naniz, struktura haiku poezije (Drug človek), pravilnih pesniških faktur-štirivrstnic (Device, Vzporedni pas), sonetov- Sonet slovenskega fanta, Sonet obličja, Monstrum (lat.) od glagola monstrare. Mož z zlatim očesom), do pesemskih ciklov (Pisma, Krog in dokaz kroga, Kdo praši, Obisk, Majhne pravljice).

Šalamunova kompozicija zbirke kaže ustaljeno nehomogenost, razpršenost; pod videzom naključja se skriva, se zdi, sistem nelogičnosti, nepredvidljivosti, kot asociacije sekajo nakazane misli v posameznih tekstih. Ali je ravovesje v navzkrižjih?

Pesnikova vzraščanost s svetom ni zgolj fizična, eksistencialna, ampak seže tudi v dimenzije duhovne, stvaritvene prisotnosti (Vzporedni pas, Drug človek). Tudi pri Šalamunu ostaja primarna želja po »vozni karti za frižider večnosti«, po neminljivosti, da bi se »vtisnil v spomin sveta«. Iz osebne doživljajske in miselne perspektive se v Šalamunovi poeziji pne lok občega, zgodovinskega in že kar političnega jezika (Deske manihejcev), ali v drugo smer asociacij, metaforike, aforističnih domislic, rekel, sintagem, antropomorfizmov, metamorfoz, celo pravljic (Majhne pravljice), fragmentov in variant ljudske pesmi: »Marko skače, Marko, skače, vidim eno želvo. / Jaz sem želva ta, hočem eno melbo / ... / «, parodije: »Partizani so izumili bolnico Franjo. / Če je šel mimo Nemec, so ga špricnili s / šprico in je padel vznak. Potem so ga / pobrali, mu izpulili dlake

za kazen. / ... /«, do reportaže in sklep-
nega telefonskega pogovora.

Šalamun ostaja v Maskah tipičen, individualen, »ponavljajoč se« v odtenkih, v izkristalizacijah, v večplastnosti osebnega in občega, stilno večstranskega, celovitega v različnostih, kot bi se pesniški subjekt selil iz ene osebe v drugo in drugačno. Pesnik pušča sledi lastnega bivanja, a jih vneto tudi za sabo briše,

ne da bi se spominjal, kje vse je že bil. To so Maske; resnice razkritega sprenevedanja, v ideji in ironiji, v čustvu in intelektu, v jeziku in njegovih metaforičnih odtenkih, v objektivnem in subjektivnem, notranjem in zunanjem, abstraktnem in konkretnem. Maske »lovijo« te temeljne dihotomije, kot bi jih hotele zajeti in skriti pod svojo pesniško površino. Marijan Zlobec

Aforizmi

Matija
Logar

Naslonil bi se, pa je vse na tleh.

Pustimo času čas, ljudstvu pa uro.

Ko bi vsaj eno uro lahko imel vaše možgane, da bi se vsaj malo odpočil

Toliko časa je dvigal glavo, da so ga nazadnje brez težav obesili.

Končal je šolo v naravi.

Namesto sposobnežev imamo zadovoljneže.

Če nismo kritični, še ne pomeni, da smo humani.

Bil sem nepopisan list papirja. Bil, ker danes sem že popackan.

Dvignil bi se, pa mi stojite na prstih.

Revolucionarne ideje se rojevajo v kletih, pozneje umirajo v palačah.

Mumija je kompromis z življenjem.

V dobrih starih časih so tudi govorili o dobrih starih časih.